

ידע מבוסס-פרקטיקה של צוותי יחידות התמיכה בסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל

ד"ר עדי ספיר
החוג למנהיגות ומדיניות בחינוך
אוניברסיטת חיפה

הפרקטיקה של תמיכה בסטודנטים מקבוצות פריפריאליות

מטרת המחקר:

- לחקור את הפרקטיקה של תמיכה בסטודנטים ומניעת נשירה במוסדות להשכלה גבוהה.
- ללמוד מהידע מבוסס-הפרקטיקה של יועצי התמיכה כיצד ניתן לשפר ולייעל את מדיניות התמיכה בסטודנטים ומניעת הנשירה.

יחידות תמיכה בדקנאט הסטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות:

- שירותי תמיכה, ייעוץ וסיוע אקדמי ואישי לכלל הסטודנטים.
- תוכניות התמיכה במימון ות"ת לאוכלוסיות פריפריאליות.
- תוכניות במימון תורמים או עמותות פילנתרופיות.

הפרקטיקה של תמיכה בסטודנטים מקבוצות פריפריאליות

ההנחה העומדת בבסיס המחקר:

לעובדים אלה יש ידע ייחודי - ידע מקומי, מבוסס פרקטיקה, שמתפתח מתוך הניסיון שלהם בעבודה יומיומית בתמיכה בסטודנטים - אשר אינו זוכה לתשומת לב מספקת בספרות המחקר ובמדיניות העוסקות בתמיכה בסטודנטים.

גישת הפרקטיקה לידע ולמידה: למידה מתרחשת בהקשרים מקומיים וקונקרטיים ומתוך אינטראקציה עם אנשים אחרים.

מוסד	מס' מרואיינים
אוניברסיטה	16
מכללה	19
עמותה	5
אגודת סטודנטים	3
תפקיד	
ניהולי	13
יועצת, / רכזת	30
מגדר	
נקבה	37
זכר	6
רקע אתני	
יהודי	34
ערבי	9
הכשרה מקצועית	
ייעוץ חינוכי, פסיכולוגיה	25
עבודה סוציאלית	6
אחר	12

• 39 ראיונות מובנים-למחצה, שבהם השתתפו 43 מרואיינים.

- חמש אוניברסיטאות.
- שמונה מכללות אקדמיות ציבוריות.
- מכללה אקדמית פרטית אחת.
- שלוש מכללות להוראה.
- שתי עמותות אשר רכזות מטעמן עובדות באוניברסיטאות ובמכללות.
- רכזים מהמחלקה האקדמית של אגודות סטודנטים בשתי אוניברסיטאות.

תמיכה בסטודנטים

כלי התמיכה:

- פגישות ייעוץ אישיות.
- חונכות בשנת הלימודים הראשונה (ולפעמים גם בשנים מתקדמות).
- שיעורים פרטיים.
- שיעורי תגבור קבוצתיים.
- תמיכה כלכלית.
- תמיכה פסיכולוגית.
- סדנאות לכישורים "רכים".

תפיסת "הגירעון האישי": טיפול ב"גירעונות" ו"פערים" אצל הסטודנטים, והתאמה שלהם למסגרת הקיימת.

ידע מבוסס פרקטיקה – ומדיניות-כפרקטיקה

פערים במדיניות הנוכחית של הרחבת הנגישות:

- פריפריה חברתית-כלכלית.
- מגבלות "הזמן התקני" להשלמת התואר.

הרחבת מעגל חיי הסטודנט:

- ייעוץ ותמיכה בזמן ההרשמה.
- ייעוץ ותמיכה לסטודנטים שנושרים מהלימודים.

פריפריה חברתית-כלכלית: קטגוריה חסרה במדיניות הנוכחית

מדיניות התקצוב של מל"ג-ות"ת מתמקדת בהגדרות של זהויות וקבוצות אתניות (החברה הערבית, החברה החרדית, יוצאי אתיופיה) - ולכן עוזרת רק לחלק מהסטודנטים שבאים ממשפחות בעלות משאבים כלכליים מצומצמים, ולחלק מהסטודנטים שהם דור ראשון להשכלה הגבוהה.

אני חושבת שאם בעבר היה שיח מאוד מאוד חזק בתוך האוניברסיטה של הראשונים במשפחתם ומזרחיות ופריפריה, אני מרגישה שהשיח הזה קצת נחלש וצריך להחזיר אותו לפוקוס. (מנהלת יחידה, אוניברסיטה)

הנושא הכלכלי הוא לגמרי עניין. זאת אומרת, סטודנטים שמגיעים ממצב סוציו-אקונומי מורכב ונדרשים לעבוד המון שעות (...). ויש להם מענה מועט מאוד. יחסית לתמיכה הלימודית והכלכלית ששאר המגזרים מקבלים, זו הטיפה בים. ומגיעים אלי לפעמים סטודנטים, בעבר יותר, היום קצת פחות, אבל גם, שאין להם איך לקנות לאכול, ברמה הזו. (יועצת, אוניברסיטה)

פריפריה חברתית-כלכלית: קטגוריה חסרה במדיניות הנוכחית

מדיניות-כפרקטיקה:

- הרחבת גבולות הקטגוריה של "פריפריה חברתית".
- אסטרטגיות יצירתיות של מימון ותקצוב.

היה לנו איזשהו דיון לקראת קורסי הקיץ שמקבלים מהפריפריה. בקורס קיץ באנגלית אנחנו נותנים את הקורס גם כשהוא מסובסד באופן מלא (...) באחד הדיונים שהיה לנו על סטודנטית ראשונה במשפחה ללמוד, שני ההורים שלה עובדים במקצועות שבסך הכול, אני לא אגיד מרוויחים הרבה כסף אבל סביר. (...) עכשיו, היא לא תוגדר 'פריפריה' אבל כל האלמנטים האחרים הם פריפריה. אז בגלל זה הרחבנו את זה. היא ביקשה ויש לה צורך. (מנהלת יחידה, אוניברסיטה)

למשל, אם אני עכשיו צריך טיפול רגשי. פגישה עולה 160 שקלים. אז לפעמים היחידה מצליחה, אני אשלם 30% ואתה תשלם 60%, עושים איזה מיקס כזה מאוד מאוד יצירתי, מפה ומשם. אז נכון שאנחנו גם יודעים להפנות נגיד לקופות החולים ששם יש הרבה פעמים מענה שהוא חינמי, בהנחה שהם מבוטחים, או דרך הרווחה. ולפעמים הם לא רוצים שיהיה להם תיעוד לזה (יועצת, אוניברסיטה)

מגבלות "הזמן התקני" להשלמת התואר הראשון

- מדיניות התקצוב של ות"ת: רכיב ההוראה כולל מקדם יעילות הבודק את שיעור הסטודנטים שסיימו את התואר בזמן התקני.
- מוסדות אקדמיים נקנסים לפי מספר הסטודנטים אשר אינם מסיימים את לימודיהם בזמן או נושרים מהלימודים.
- סטודנטים רבים נאלצים לעבוד בד בבד עם לימודיהם, לטפל בבני משפחה ולהתמודד עם קשיים נוספים של הסתגלות והתאמה לאקדמיה.

אני רוצה לנצל את הדבר הזה, שיש אפשרות למשוך את הלימודים, לסטודנטים שלא יכולים ללמוד בקצב של המערכת המומלצת. איך אני יודעת שהם לא יכולים? כי הם ניסו ולא הצליחו. (...). כי מה זה אומר לא מצליח? זה אומר שהוא כל הזמן בדיונים על הפסקות לימודים. אם הוא היה לוקח מראש רק ארבעה מקצועות ולא שישה, יכול להיות שבארבעה האלה הוא היה מצליח הרבה יותר. ואז הוא היה גם מסיים. (יועצת, אוניברסיטה)

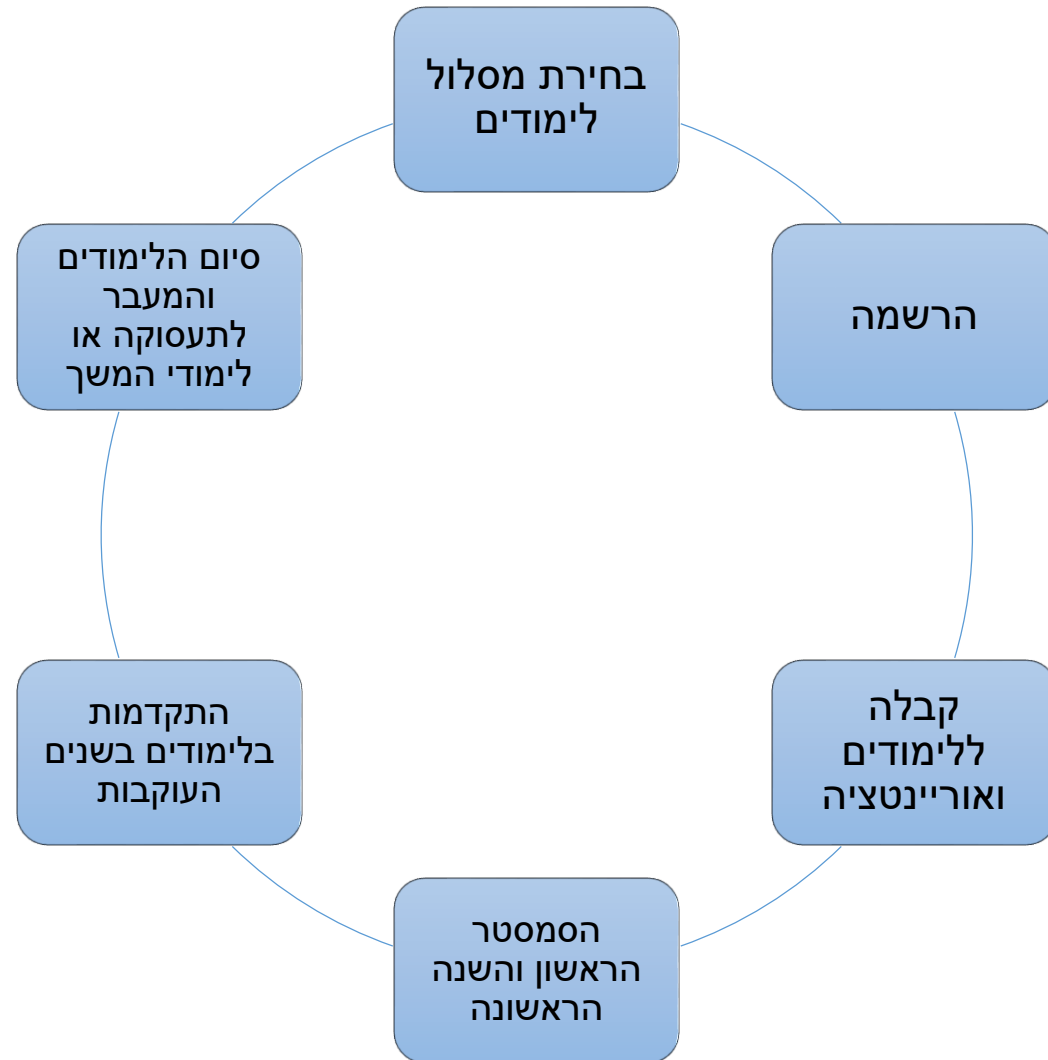
מגבלות "הזמן התקני" להשלמת התואר הראשון

מדיניות-כפרקטיקה: פריסת התואר מעבר לזמן התקני יכולה לפעמים להיות אסטרטגיה אפקטיבית לסיוע לסטודנטים מקבוצות פריפריאליות.

אני רוצה לנצל את הדבר הזה כדי לעזור לו להאט קצב, ללכת בקצב שמתאים לו. להתאים את הקצב לעצמו, לנסיבות חייו, לחיים שלו, לקצב הפנימי שלו, ליכולות שלו (יועצת, אוניברסיטה)

למשל סטודנט שנכנס בחודש איחור, והגיע אבוד, אבוד, אבוד. אחרי חודש וחצי הוא הגיע אבוד, 'אני רוצה לעזוב, אני לא, לא מצליח להחזיק את הכול ביחד'. ואז ישבנו אתו, ויש לו ארבעה קורסים. אז אמרנו ארבעה קורסים לא תצליח להחזיק עכשיו לקראת מבחנים, לא תצליח. בוא תבחר שניים שאתה מרגיש שאתה יותר טוב בהם. והוא הצליח, הוא קיבל מעל 80 בשניהם. וזה פנומנאלי, והוא חווה, הוא היה בהיי מטורף מההצלחה. אוקי אז הוא ישלים, אז אולי הוא יעשה קורס קיץ. אבל לנסות לארגן את זה מחדש. להבין מה אתה יכול. (מנהלת, עמותה)

תמיכה לאורך מעגל חיי הסטודנט

ייעוץ ותמיכה בשלב ההרשמה

- הקשיים של סטודנטים נובעים ברבים מן המקרים מבחירה לא נכונה בחוג לימודים או מחוסר ידע מוקדם בנוגע לדרישות אקדמיות או אפשרויות ומסלולים שונים.
- סטודנטים מקבוצות מוחלשות - כדאי להתחיל את התמיכה כבר בשלב הרישום.

בטופס הרישום מהקמפוס של הסטודנטים שהתקבלו, מופיע לי: זה התקבל, זה לא התקבל. מי שלא התקבל אני מסמן במרקר ואני מתקשר אליו. (...) 'מה קרה, מה הבעיות שלך?' כי יש לי את כל הנתונים שלו מולי: הפסיכומטרי, הבגרות. לפעמים אני מאתר שהבעיה שלהם היא בעיה באנגלית שפה זרה. לא הגיע לרמה, וקיבל דחייה למרות שיש לו פסיכומטרי ויש לו בגרות. קיבל דחייה. (...) הוא לא יודע מידע בסיסי. אולי הוא ידע שהבעיה שלו באנגלית אבל אולי לא ידע שיש קורסים בקיץ או מבחן אמי"ר שאני יכול לערוך לו בקמפוס. אם לא עובר הוא יעבור לקורס קיץ, אם הוא עובר בקורס קיץ - הוא מתקבל (יועץ, אוניברסיטה)

כל המועמדים השנה רצו דו חוגי. עכשיו לא משנה מה החוג הראשי, לא משנה גם אם זה יהיה הדבר הכי נורא בעולם. דו חוגי. והם, אין להם בכלל את היכולת להבין מה זה אומר ללמוד דו חוגי. זה אומר שכאילו אתה לומד חוג אחד ועוד חוג, אתה לומד בעצם שני תארים, לצורך העניין. עכשיו למה אתה צריך את החוג הנוסף, למה עכשיו תלמד משפטים וחינוך, בשביל מה? (יועצת, עמותה)

ייעוץ ותמיכה לסטודנטים שנושרים מהלימודים

- המחויבות של האוניברסיטה או של המכללה לסטודנט אינה מסתיימת כאשר הוא נושר מהלימודים, ועל נציגי המוסד מוטלת אחריות ללוות את הסטודנט בדרכו החוצה ולספק לו תמיכה רגשית ותמיכה מעשית במעבר מהמוסד האקדמי לשלב הבא בחייו.

אני חושבת שיש המון סטודנטים (...) שאנחנו די מפספסים אותם, אפילו לא ברמה של לטפל בהם, אלא אפילו ברמה של למצוא להם את הדרך החוצה. זאת אומרת, אי אפשר להוציא מישהו בלי ללוות אותו החוצה (...) אז אפילו סטודנט שיצא מוועדת ערעורים, אוקי הוא צריך ללכת לאן שהוא. הבנאדם הזה הייתם איתו איזושהי תקופה. יש לכם תפקיד חברתי. אתה לא יכול לזרוק מישהו סתם, הוא היה אצלכם שלוש שנים, יש לכם איזו אחריות כלפיו. אני רואה את זה הרבה פעמים שמגיעים סטודנטים, אני אומרת להם: אוקי. אתה עולה לוועדת ערעורים. מה קורה אם אומרים לך הפסקת לימודים, מה אנחנו עושים? מה השלב הבא? והם אומרים: 'לא זה לא יקרה, אני לא רוצה לדבר על זה'. ואז הם יוצאים... ואין לי שום סגירה של זה. אני לא רואה אותם, הם פשוט נעלמים. (יועצת, מכללה)

ידע מבוסס פרקטיקה – ומדיניות-כפרקטיקה

פערים במדיניות הנוכחית של הרחבת הנגישות:

- פריפריה חברתית-כלכלית.
- מגבלות "הזמן התקני" להשלמת התואר.

הרחבת מעגל חיי הסטודנט:

- ייעוץ ותמיכה בזמן ההרשמה.
- ייעוץ ותמיכה לסטודנטים שנושרים מהלימודים.

- באופן רשמי, העבודה של תמיכה בסטודנטים מהפריפריה ממוסגרת כהתאמה של הסטודנטים למערכת ("גירעון אישי").

- בפועל, הפרקטיקה של עבודת התמיכה בסטודנטים מתמקדת בייעוץ אישי וסיוע לסטודנטים - אבל כוללת גם ניסיונות לשינויים והתאמות במערכת ("גירעון מוסדי").

תודה רבה!